

**MİLLETVEKİLİ DOKUNULMAZLIĞI
VE
YARGISAL AKTİVİZM**

YETKİN
YAYINLARI

ÖDEMELİ İSTEME VE GENEL DAĞITIM

YETKİN Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş.

Strasburg Caddesi No: 31/A 06430 Sıhhiye / ANKARA

Tel : 0 (312) 231 42 34 (35) – 232 03 43 Faks: 229 87 85

Şube: Abide-i Hürriyet Cad. No: 158 34381 Şişli / İSTANBUL

Tel: 0 (212) 234 50 56 (57) Pbx Faks: 0 (212) 234 50 58

e-mail: yetkin@yetkin.com.tr <http://www.yetkin.com.tr>

Yayınevi Sertifika No: 47453

Yayın Kodu: ISBN 978-605-05-1876-4

© Yetkin Yayınları 2024

Dizgi: YETKİN Elektronik Yayıncılık Sistemleri

Baskı: YETKİN BASIMEVİ

Kâzım Karabekir Caddesi No: 95/7-8-10

Tel: 0 (312) 341 00 06 06060 ANKARA

Matbaa Sertifika No: 47452

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU
Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

MİLLETVEKİLİ DOKUNULMAZLIĞI
ve
YARGISAL AKTİVİZM

Ankara Nisan 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

BİRİNCİ AYRIM	14
YASAMA FONKSİYONU	14
I. PARLAMENTONUN DOĞUŞU (İNGİLTERE):	17
II. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ:	18
A. ARKA PLAN OLARAK: DİVAN-I HÜMAYUN	18
B. CUMHURİYET DÖNEMİ ANAYASALARI:	21
İKİNCİ AYRIM.....	61
MİLLETVEKİLİ	61
I. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLİ SAYISI VE FONKSİYONU:	61
II. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İÇİ ÇALIŞMALAR:.....	62
III. YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	68
ÜÇÜNCÜ AYRIM:	70
YASAMA İŞLEMLERİ	70
(PARLAMENTONUN GÖREV VE YETKİLERİ).....	70
I. PARLAMENTONUN YASAMA YETKİSİ	71
II. TBMM İÇTÜZÜĞÜ:	75
A. İÇTÜZÜĞÜN HUKUKİ NİTELİĞİ:	76
B. PARLAMENTONUN YÖNTEMSSEL (USULİ) BAĞIMSIZLIĞI:	76
C. İÇTÜZÜĞÜN DENETİMİ (İÇTÜZÜĞE AYKIRILIK):	77
TBMM'NİN GÜÇLENDİRİLMESİ:	78
III. PARLAMENTO KARARLARI:	81
A. TBMM'NİN İÇ ÇALIŞMASINA İLİŞKİN İLİŞKİN PARLAMENTO KARARLARI	81

B.	TBMM’NİN DIŐ ÇALIŞMASINA İLİŞKİN İLİŞKİN PARLAMENTO KARARLARI	82
IV.	YASAMANIN YÜRÜTMEYİ DENETLEMESİ:	84
A.	SORU (BİLGİ İSTEMEK) (1982/98, 2; İÇT/96):	84
B.	GENEL GÖRÜŐME (1982/98; İÇT/101-103):	85
C.	MECLİS ARAŐTIRMASI (1982/98; İÇT/104, 105):	85
D.	MECLİS SORUŐTURMASI:	85
VI.	TBMM’NİN DİŐER GÖREVLERİ:	88

İKİNCİ BÖLÜM SİYASİ PARTİLER

I.	GİRİŐ:	91
II.	ORTAYA ÇIKIŐI:	95
A.	AMERİKA’DA ORTAYA ÇIKIŐI:	95
B.	İNGİLTERE’DE ORTAYA ÇIKIŐI:	99
C.	TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER:	100
III.	SİYASİ PARTİ KAVRAMININ ANAYASALARA GİRMESİ:	109
IV.	PARTİLERE HAZİNE YARDIMI:	110
V.	SİYASİ PARTİLERİN HUKUKİ NİTELİŐİ:	112
VI.	PARTİ KURUCULUŐU VE ÜYELİŐİ	113
VII.	DİŐİPLİNLİ PARTİ SİSTEMİ:	114
VIII.	SİYASİ PARTİ YASAKLARI VE SINIRLAMALAR:	116
A.	AMAÇ YASAŐI:	117
B.	ÇALIŐMA YASAŐI:	119
C.	ÖRGÜTLENME YASAŐI:	119

1995 SONRASINDA SERBEST OLAN PARTİ
FAALİYETLERİ: ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YASAMA DOKUNULMAZLIŐI VE YARGISAL AKTİVİZM

I.	BAZI DOSYALAR	125
A.	ŐERAFETTİN CAN ATALAY BAŞVURUSU (2023)	125
B.	LEYLA GÜVEN BAŞVURUSU (2022)	128

C.	ÖZGÜR GÜNDEM GAZETESİ (ERSİN BASIN VE YAYINCILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ. VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU) (2021)	131
D.	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU BAŞVURUSU (2021)	132
II.	DİĞER BENZERİ BAŞVURULAR	133
A.	KADRİ ENES BERBEROĞLU VE MİT TIRLARI DOSYASI (2021):	133
B.	KADRİ ENES BERBEROĞLU VE MİT TIRLARI DOSYASI (2018):	134
C.	HDP MARDİN MİLLETVEKİLİ GÜLSER YILDIRIM DOSYASI (2017).....	135
D.	HDP KARS MİLLETVEKİLİ AYHAN BİLGİN (2017) DOSYASI:	136
E.	HDP EŞ GENEL BAŞKANI VE MİLLETVEKİLİ SELAHATTİN DEMİRTAŞ DOSYASI (2017):.....	136
F.	MİLLETVEKİLİ SELAHATTİN DEMİRTAŞ DOSYASI (2016):.....	137
G.	ERDEM GÜL-CAN DÜNDAR VE MİT TIRLARI DOSYASI (2016):	137
H.	METİN BEYYAR VE HALKIN KURTULUŞ PARTİSİ BAŞVURUSU (2015):.....	138
I.	SEBAHAT TUNCEL BAŞVURUSU (2014):.....	138
İ.	MUSTAFA ALİ BALBAY BAŞVURUSU (2013):.....	139
III.	AYM'İN GEREKÇELERİ	139
IV.	YARGITAY'IN AYM KARARINA KARŞI GÖRÜŞ VE GEREKÇELERİ.....	156
V.	GEREKÇELERİN VE GÖRÜŞLERİN ANALİZİ.....	166
A.	ANAYASA YARGISININ MEŞRUIYETİ:.....	166
B.	BİREYSEL BAŞVURUNUN USULÜNE UYGUN OLARAK İŞLEMESİNİN DEĞERİ	174
C.	YOKLUK KAVRAMI, ANAYASAMIZIN 14'ÜNCÜ MADDESİNİN YOK SAYILMASI VE AİHM	178
	KAYNAKLAR	193
	ARAMA İNDEKSİ.....	201

K

KAYNAKLAR⁴³⁷

Atay, EE : *İdare Hukuku*, Seçkin, Ankara 2018.

Anayasa Mahkemesi : *Bireysel Başvuru Seçme Kararlar*, 2012-2013, Ankara 2015, AYM Yayınları.

Anayasa Mahkemesi : *Bireysel Başvuru Seçme Kararlar*, 2014, Ankara 2015, AYM Yayınları.

Anayasa Mahkemesi : *Bireysel Başvuru Seçme Kararlar*, 2015, Ankara 2016, AYM Yayınları.

Anayasa Mahkemesi : *Bireysel Başvuru Seçme Kararlar*, 2016/1, Ankara 2017, AYM Yayınları.

Anayasa Mahkemesi : *Bireysel Başvuru Seçme Kararlar*, 2018/1, Ankara 2019, AYM Yayınları.

Anayasa Mahkemesi : *Yıllık Rapor 2017*, AYM Yayınları, Ankara, 2018.

Anayasa Mahkemesi : *Yıllık Rapor 2018*, AYM Yayınları, Ankara, 2019.

Doehring, K : *Genel Devlet Kuramı*, Çeviren Ahmet Mumcu, İkinci Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2002.

Fendoğlu, HT : *Anayasa Hukuku*, 11. B., Yetkin, Ankara, Ekim-2023.

---

⁴³⁷ Kaynakların tamamı burada verilmemiş olup, ayrıntı için metne bakılmalıdır.

: “Yasama Dokunulmazlığı ve Yargısal Aktivizm”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl 15. Sayı 57. Ocak 2024, ss. 1+50.

Feyzioğlu, T : *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi, Yabancı Memleketlerde-Türkiye’de*, Ankara 1951, AÜSBFY, ss.1+384.

Günday, M : *İdare Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2002.

Gökcan, HT : ”*Bireysel Başvuruda İkincillik İlkesi ve Denetim Yetkisinin Sınırları Sorunu*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan 2018, Yıl 30, Sy. 135, s. 9-76.

Hirschl, R : *Towards Juristocracy, The Origins and Consequences of the New Constitutionalism*, Harvard University Press, Printed in U.S, 2004, ss. 1+286.

Kaboğlu, İÖ : *Anayasa Yargısı, Demokrasi Kavramının Dönüşümü Üzerine*, İmge Kitabevi, İstanbul, 1994.

Keser, H : “*Başkanlık Sistemi*”, Yeni Türkiye, Mart-Nisan 2013, Yıl 9, Sayı 51.

Kelsen, H : *General Theory of Law and State*, Translated By Anders Wedberg, Cambridge, Massachusetts, USA, Third Printing, The 20th Century Legal Philosophy Series, Harvard University Press, 1949, ss. xxxiii+516.

Köker, L : “*Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk : Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme*”, 55 Makale, s. 1071 vd.

Küçük, A : “*Can Atalay Vakasında Nihai Çözüm TBMM’nin Devreye Girmesidir*”, “Can Atalay Kararında AYM ve Yargıtay Arasındaki İhtilaf Nasıl Çözülebilir”, www.turktime.com, 19. 11. 2023 ve 14.12.2023.

Onar, E : ”*Türkiye’de Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi Alanında Öncüler*”, Anayasa Hukuku İncelemeleri-1, AYM Yayını, Ankara 2006, s. 1-40.

Özbudun, E : ”*Yasama Sorumsuzluğu ve Yasama Dokunulmazlığı : Hukuki Mahiyetleri ve Farkları*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 59, 2005, ss. 109-115.

Türkiye Büyük Millet Meclisi : *ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri*, Ankara, 2019, ss. XVII-318.

Turhan, M : ”*Anayasa Yargısının Demokratik Hukuk Devletindeki İşlevi ve Meşruluğu*”, Anayasa Hukuku İncelemeleri-1, AYM Yayını, Ankara 2006, s. 41-70.

Turhan, M : “*Anayasanın Hak Temelli Yorumu ve Anayasa Yargısı*”, AÜSBFD, C. 62, Sy 3, Prof. Dr. Yavuz Sabuncuya Armağan, Temmuz-Eylül 2007.

Venice Commission : “*Report on the Scope and Lifting of Parliamentary Immunities*”, Adopted by the Venice Commission at its 98th plenary session (Venice, 21-22 March 2014), [http : //www.venice.coe.int/webforms/ documents](http://www.venice.coe.int/webforms/documents) (ET : 20.10.2014).

Yüksel, S : “*Avrupa Konseyi Sistemi İçinde Bireysel Başvuru Yolu*”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Armağanlar Dizisi, (Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu Armağanı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, ss. 77-87.

Zengin, MA : *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Yargısal Aktivizm Doktrini*, Adalet Yayınevi, 2014, s. XIV-264.

TÜRK ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Anayasa Mahkemesi E 2021/33, K 2021/23, 31.03.2021.

Anayasa Mahkemesi E 1963/16, K1963/83, 8.4.1963.

C.K. (GK), B. No. 2014/19685, 15.3.2018.

Ayhan Bilgen (GK), B. No. 2017/5974, 21.12.2017.

Erdem Gül ve Can Dündar (GK), B. No. 2015/18567, KT: 25.2.2016; RG. 10.03.2016/29649; Bireysel Başvuru, 2016, s. 785 vd.; <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/18567> (ET: 10.12.2023).

Ersin Basın ve Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. ve diğerleri başvurusu (Özgür Gündem Gazetesi), BV Tarihi. Başvuru 26/9/2016, Başvuru Numarası: 2016/54096, Karar Tarihi: 30/6/2021.

Gülser Yıldırım (2) [GK], B. No: 2016/40170, 16/11/2017, R.G. Tarih ve Sayı: 5/10/2022 – 31974, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/26689> (ET: 10. 12. 2023).

Kadri Enis Berberoğlu, B. No. 2017/27793, 18.7.2018.

Kadri Enis Berberoğlu (3), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/32949> (ET: 10.12.2023). R.G. Tarih ve Sayı: 3/2/2021-31384, Karar Tarihi: 21/1/2021, Başvuru Numarası: 2020/32949.

Leyla Güven Başvurusu, No. 2018/26689, Karar Tarihi: 7/4/2022, R.G. Tarih ve Sayı: 5/10/2022 – 31974.

Mustafa Ali Balbay, 2012/1272, 4.12.2013 (*Bireysel Başvuru*, 2012-2013, s. 253 vd). (*Resmi Gazete*, 13 Aralık 2013/28850).

Metin Bayyar ve Halkın Kurtuluş Partisi (GK), 2014/15220, 4.6.2015.

Mehmet Mercan, 2013/2001, 16.5.2013.

Murat Hikmet Çakmakçı, B. No. 2016/35094, 15.2.2017.

Mustafa Hamarat [GK], B. No: 2015/19496, 17/1/2019, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/53898> (ET: 27.11.2023).

Nurullah Efe ve Halkın Kurtuluşu Partisi, B. No. 2017/20127, 7. 6. 2017.

Ömer Faruk Gergerlioğlu [GK], B. No: 2019/10634, 1/7/2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/10634> (05.12.2023).

Sebahat Tuncel, 2012/1051, 20.2.2014.

Selahattin Demirtaş (GK), B. No. 2016/25189, 21.12.2017.

Sencer Başat ve diğeri [GK], B. No: 2013/7800, 18.06.2014.

ABD FEDERAL YÜKSEK MAHKEME KARARLARI:

Coleman v. Miller, 307 U.S. 433 (1939).

Colegrove v. Green, 328 U.S. 549 (1946).

Goldwater v. Carter, 444 U.S. 996 (1979).

INS v. Chadha, 462 U.S. 919 (1983).

Overruled by Baker v. Carr]. Baker v. Carr, 369 U.S. 186 (1962).

Powell v. McCormack, 395 U.S. 486 (1969).

Luther v. Borden, 48 U.S. 1 (1849).

Marbury v. Madison, 5 U.S. (1 Cranch) 137 (1803).

Nixon v. United States, 506 U.S. 224 (1993).

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/155563> (ET: 20.12.2023).

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95934> (ET: 20.12.2023).

<http://elamparo-granada.com/> (1.11.2014).

<http://harvardlawreview.org/topics/political-question-doctrine/>.

<http://www.stanfordlawreview.org/print/article/removal-political-question> (1.11. 2014).

<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5873&> (1.11.2014).

http://www.law.cornell.edu/wex/political_question_doctrine (1.12.2014).

https://www.anayasa.gov.tr/media/4525/ronald_mdworkin.pdf). (ET: 10.12.2023).

<http://www.hup.harvard.edu/catalog>.(1.12.2014).

http://www.law.cornell.edu/wex/political_question_doctrine (1.12.2014).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/53898> (ET: 27.11.2023).

<http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1122014>).

<https://www.yargitay.gov.tr/item/1755/basin-aciklamasi> (ET: 10.11.2023).

Michael E. Tigar, *Judicial Power, the “Political Question Doctrine,” and Foreign Relations*, 17 *UCLA Law Review* 1135-1179, (1970), https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5873&context=faculty_scholarship/ ET 01.12.2023.

Göksu, Hasan Tuna, Ronald Dworkin’in Adalet Kuramında Temel Kavramlar: Haklar, İlkeler ve İdeal Yargıç Herkül, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/155563> (ET: 20.12.2023).

Metin, Sevtap, Ronald Dworkin’in Hukuk Teorisinde Yorum Yaklaşımı, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95934> (ET: 20.12.2023).

Dworkin, “*Siyasal Anayasanın Ahlaki Temelleri*”, *Anayasa Yargısı*, C. 28, (2011). www.anayasa.gov.tr (https://www.anayasa.gov.tr/media/4525/ronald_mdworkin.pdf). /ET 10.12.2023.

Ran Hirschl, *Towards Juristocracy, The Origins and Consequences of the New Constitutionalism*, (Harvard University Press, Printed in U.S.A, 2004) ss. 1+286; Bursalı, Osman Safa, “*Ran Hirschl Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism, Kitap Değerlendirmesi*”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/254700> / ET 26.12.2023.

Venice Commission, “*Report on the Scope and Lifting of Parliamentary Immunities*”, Adopted by the Venice Commission at its 98th plenary session (Venice, 21-22 March 2014), http://www.venice.coe.int/webforms/documents/ET_20.10.2014.

AİHM KARARLARI:

Kafkaris v. Cyprus, *Application no. 21906/04*, 12 February 2008, § 141, (<https://hudoc.echr.coe.int/>) (ET. 15.12.2023).

Case Of Lindon, Otchakovsky-Laurens And July V. France, Applications nos. 21279/02 and 36448/02 and, 22 October 2007.

The Sunday Times v. The United Kingdom, 26 April 1979, Application No. 6538/74; <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/the-sunday-times-v-united-kingdom/> (et 15.12.2023).

Case of Groppera Radio AG and others v Switzerland, 28 March 1990.